

Technologies for Developing Speech Culture in Students of Specialized Preschool Educational Institutions

Shakhlo MUKHADOVA¹

Specialized Preschool Educational Institution No. 26 of Combined Type, Urgench City

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2025
Received in revised form
28 February 2025
Accepted 20 March 2025
Available online
15 April 2025

Keywords:

specialized preschool
educational organization,
students,
modern methods and
technologies,
speech culture,
teacher-educator.

ABSTRACT

The article considers technologies for forming speech culture of students of specialized preschool educational organizations. The development of speech of preschool children has always been one of the urgent and important problems. Therefore, in specialized preschool educational organizations, the main task is to develop the child's speech and form communication skills in the content of each educational activity. Efficiency is high when the child learns new knowledge on the basis of games and didactic tools, modern methods and technologies.

2181-1415/© 2025 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol6-iss3/S-pp68-73>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish texnologiyalari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

ixtisoslashtirilgan
maktabgacha ta'lim
tashkiloti,
tarbiyalanuvchilar,
zamonaviy usullar va
texnologiyalar,
nutq madaniyati,
pedagog-tarbiyachi.

Maqolada ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish texnologiyalari ko'rib chiqilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish doimo dolzarb va muhim muammolaridan biri bo'lib kelgan. Shunday ekan, ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida har bir ta'limiy faoliyat mazmunida bolaning nutqini o'stirish va muloqotchanlik ko'nikmalarini shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi. Bola yangi bilimlarni o'yinlar va didaktik vositalar, zamonaviy usullar va texnologiyalar asosida o'zlashtirganida samaradorlik yuqori bo'ladi.

¹ Educator at Specialized Preschool Educational Institution No. 26 of Combined Type, Urgench City.

Технологии формирования речевой культуры воспитанников специализированной дошкольной образовательной организации

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

специализированная дошкольная образовательная организация, воспитанники, современные методы и технологии, культура речи, педагог-воспитатель.

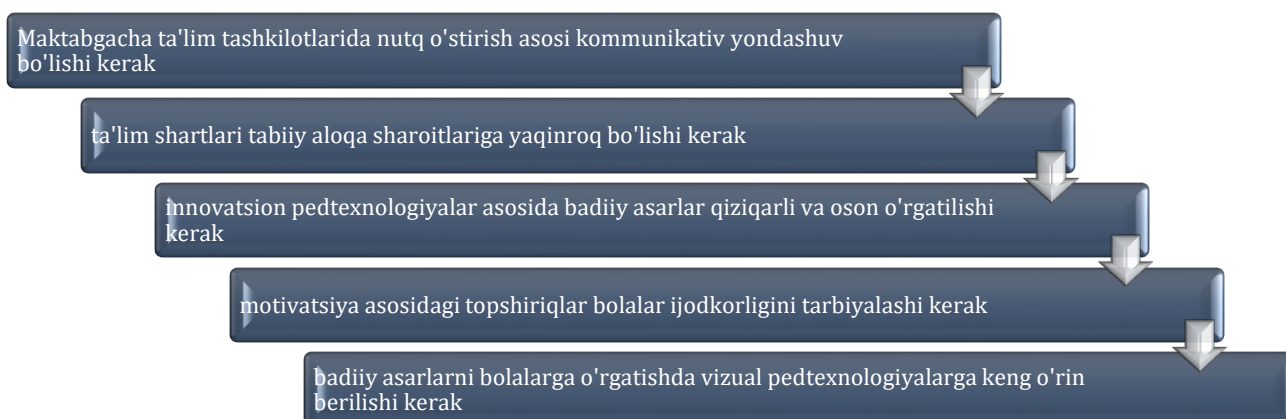
В статье рассматриваются технологии формирования речевой культуры воспитанников специализированной дошкольной образовательной организации. Развитие речи у детей дошкольного возраста всегда было одной из самых актуальных и важных проблем. Поэтому в специализированных дошкольных образовательных организациях основной задачей является развитие речи ребенка и формирование коммуникативных навыков в содержании каждой образовательной деятельности. Ребенок наиболее эффективен, когда усваивает новые знания с помощью игр и дидактических средств, а также современных методов и технологий.

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotida nutq madaniyatini rivojlantirish g'oyasi bo'yicha ko'plab dasturlarning asosini tashkil etdi. Biroq, dasturlar mualliflari tomonidan zamonaviy ijtimoiy sharoitda katta bo'layotgan maktabgacha yoshdagi bolalar uchun to'g'ri kelmaydi [2]. Shu tariqa nutq madaniyatini shakllantirish uchun maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyatiga qaratilgan bo'lib, u o'qitish va tarbiyaning sintezini talab qiladi va turli xil o'quv vositalarini faollashtirishni nazarda tutadi.

Zamonaviy jarayonda maktabgacha ixtisoslashtirilgan muassasalarni yangi ta'lim standartlariga o'tkazish sharoitida o'qituvchilarning kasbiy faoliyati nutq komponentiga majburiy e'tiborni talab qiladi, bu birinchi navbatda maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini shakllantirish uchun mas'uliyat muammosini dolzarblashtiradi [1].

Zamonaviy o'qitish usullari maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitishda "parallel ta'sir" dan foydalanishga imkon beradi, chunki nutq madaniyatining shakllanishini bilvosita belgilovchi omillardan biri bu yoshda nutq va til o'rtasidagi potensial bog'liqlikdir. Shuning uchun badiiy asarlarda yoki o'quv mavzularida mavjud bo'lgan lingvistik material didaktik maqsadlarda ishlatilishi mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini o'stirishning turli xil yondashuvlarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, nutq o'stirishning nazariy va amaliy muammolarini o'rganish quyidagi nazariy tamoyillarni tan olishdan kelib chiqadigan umumiy nuqtaga ega:

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish – bu bolada markaziy rol o'ynaydigan ijtimoiy-tarixiy tajribani o'zlashtirishning juda murakkab va ko'p qirrali jarayoni, individual rivojlanish. Bu o'z-o'zidan paydo bo'ladigan jarayon emas, balki tarbiyachilar tomonidan taklif etiladigan ijodiy jarayondir [4]. Bolaning nutqini rivojlantirish jarayonini boshqaradigan tarbiyachi-pedagog ushbu ta'limiy sharoitning qonuniyatlari, mexanizmlari va xususiyatlarini bilishi va nutqiga ta'sir ko'rsatishning eng samarali usullarini va shu asosida zamonaviy texnologiyalar tanlashi kerak. Bolaning nutqini rivojlantirish ko'p jihatdan uning ruhiyatiga, ijtimoiylashuviga bog'liq.

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish – bu nafaqat bola eshitgan nutqga taqlid qilish, balki murakkab psixologik jarayondir. Ushbu jarayon umuman bolalarda aloqa faoliyatini rivojlantirish va avvalambor, muloqotga bo'lgan ehtiyoj bilan bog'liq. Bolaning so'z boyligini kengaytirish unga o'z tajribalarini yanada kengroq va xilma-xil ifodalashni o'zlashtirishga imkon beradi [5].

Innovatsion texnologiyalar – bu pedagogik faoliyat natijasiga samarali erishishni ta'minlaydigan tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasidagi o'zaro ta'limiy munosabatlarning yangi usullari va uslublaridir. Bunday ta'limiy muhit zamonaviy sharoitlarda bolaning shaxsiy rivojlanishidagi dinamik o'zgarishlar tufayli ijobiy natijaga erishishga qaratilgan ta'limiy usullar, metodlar, vositalarni o'z ichiga oladi. Aynan ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotida nutq o'stirish jarayonida badiiy adabiyotning o'rni beqiyosligini e'tirof etgan holda, badiiy asarlarni yangi texnologiyalar vositasida tarbiyalanuvchilarga o'rgatishning samaradorligi yuqori ekanligi tadqiqotchilar tomonidan kuzatilib kelmoqda [3]. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish ko'p jihatdan quyidagilarning to'g'ri hal etish bilan bog'liq:

NUTQNI RIVOJLANTIRISHGA DOIR DIDAKTIK MATERIALLAR ASOSIDA:

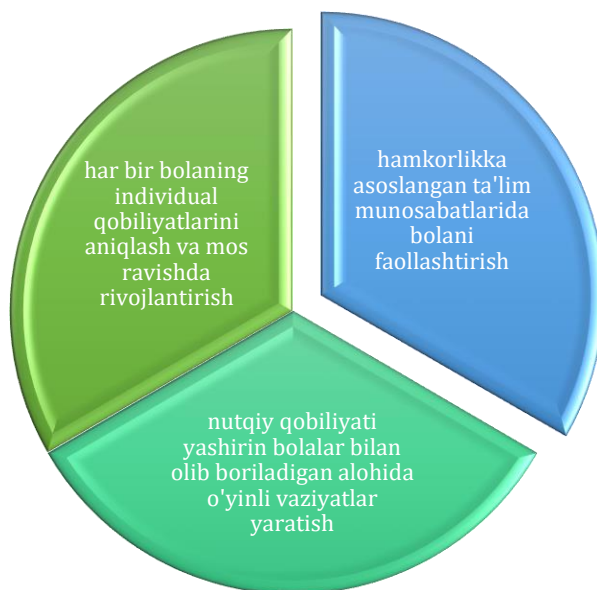
ota-onalar,
tarbiyachining ma'lum
maqsadga qaratilgan
nutqi, bolalarga o'qib
yoki aytib beriladigan
ertak, she'r, qo'shiqlar,
hikoyalar muntazam
kiritilishi;

ta'limning didaktik
materiallarni
foydalanadigan tarzda
zamonaviy tashkil
etilishi;

ta'limiy o'yinlarda
bolalarning faol nutqiy
muloqotda bo'lishini
ta'minlash.

Zero, nutq o'stirish bo'yicha biz tomonimizdan taklif etilgan didaktik va multimedia materiallaridan foydalanishda tarbiyachi-pedagoglar tomonidan maktabgacha yoshdagi bolalarga yo'naltirilgan yondashuv asosida ish olib borishni taqozo etadi.

Bugungi kunda ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi bolalarning nutq qobiliyatini shakllantirishda quyidagi qiyinchiliklarga duch kelmoqda:

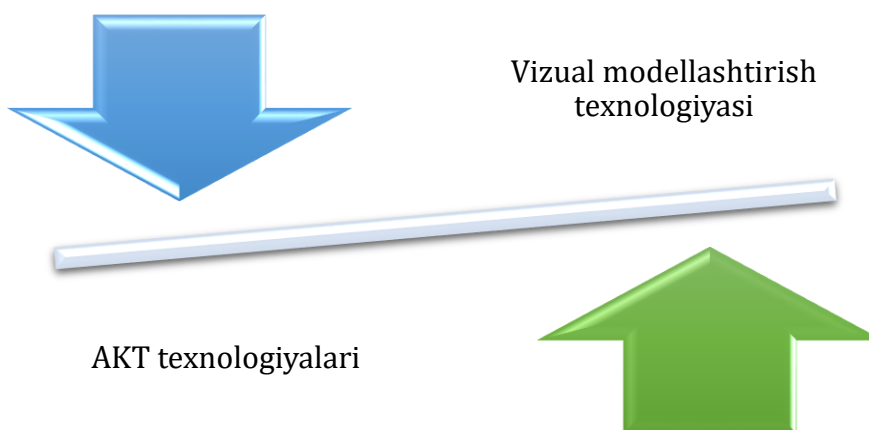

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish texnologiyalari alohida ahamiyatga ega. Sababi bir qator kompetensiyalar qatorida nutq va muloqot ko’nikmalari rivojlangan bolagina maktab ta’limiga tayyor hisoblanadi. Aynan mazkur kompetensiya O’zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standarti”, “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo’yiladigan Davlat talablari” va “Ilk qadam” Davlat o’quv dasturida tarbiyalanuvchilarda faol rivojlantirilishi zarurligi belgilab berilgan [2]. Bolalarning turli nutqiy qobiliyatlarini shakllantirishda ularga o’zlarining ona tilidagi badiiy asarlar bilan tanishtirish bilan birga axloqiy-ma’naviy sifatlari ham tarbiyalanadi.

Ushbu vazifalarni amaliyotda to’laqonli bajarish va innovatsion texnologiyalardan foydalanib badiiy adabiyotlardan foydalanish orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy faolligini oshirishning dolzarbligi shundan iboratki, o’quv jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida innovatsion texnologiyalardan foydalanishga tobora ko’proq e’tibor berilmoqda [4], ammo hamma amaliyotchilar ham ta’limiy jarayonda undan to’g’ri foydalana olmaydilar.

Bolalarning rivojlanishini o’rganish shuni ko’rsatadiki, nutqiy faollik noan’anaviy ta’lim sharoitida boshqa faoliyat turlariga qaraganda samaraliroq rivojlanadi, shuning uchun tarbiyalanuvchilarni keng nutqiy faoliyatga kirishishga undaydigan badiiy adabiyotlarni zamonaviy pedtexnologiyalar asosida o’rgatish metodikasiga tayanish tarbiyalanuvchilar nutqini rivojlantirishdagi eng muhim usul hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning izchil nutqini shakllantirish va faollashtirish uchun an’anaviy usul va metodlar bilan bir qatorda quyidagi innovatsion texnologiyalar qo’llaniladi:

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya berishda eng asosiy vazifalardan biri bolalarga ona tilini o'rgatish, nutqini rivojlantirish, nutqiy munosabatga, muomalaga o'rgatishdir. Tarbiyachilar esa egallagan mahorati yordamida bolalarda zaruriy nutqiy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirishga harakat qiladilar. Nutq o'stirish metodikasi maqsadi bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirishdan, atrofdagilar bilan nutqiy muloqotda bo'lish malakasini shakllantirishdan iborat bo'libgina qolmay, o'z ichiga bir qancha maxsus xususiy vazifalarni ham qamrab olgan. Jumladan:

- ✓ Nutqning grammatik tomonini shakllantirish.
- ✓ Bolalarni badiiy adabiyot namunalari bilan tanishtirish va lug'at boyligini oshirish.
- ✓ So'zlashuv nutqini (dialog) shakllantirish.
- ✓ Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
- ✓ Hikoya qilishga o'rgatish (monologik nutqni shakllantirish).
- ✓ Bolalarning eslab qolish ko'nikmalarini shakllantirish va kichik she'riy matnlarni yod olishga tayyorlash [5].

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish texnologiyalaridan biri, bu "Skraybing" – (inglizcha "scribe" so'zidan olingan bo'lib, tasvirlar chizish) – asar mazmuniga mos ravishda sodda va qiziqarli tasvirlar ketma-ketligi jamlanadi. Skraybing texnikasida so'zlash orqali oq doskaga (yoki qog'ozga) flomaster bilan mavzuga oid rasmlar chizishni bolalardan so'rash mumkin. Qoida tariqasida shuni aytish mumkinki, hikoyaning asosiy joylari va ular o'rtasidagi munosabatlar tasvirlanadi. Jonli tasvirlarni yaratish tinglovchining og'zaki nutq bilan vizual bog'lanishiga olib keladi, bu esa tarbiyalanuvchilarda axborotni o'zlashtirishning katta foizini ta'minlaydi.

Bundan kelib chiqqan holda ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutqini o'stirish jarayonida zamonaviy tarbiyachilar tomonidan interfaol usuldagi metodlar va texnologiyalar asosida ta'lim jarayonini tashkil etishda bolalarning nafaqat nutqiy kompetensiyalari oshgani, balki nostandart fikrlashi, monologik va dialogik nutqqa erkin kirishishi, shuningdek zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini shakllantirishda yangi imkoniyatlarni ochmoqda. Haqiqatan ham zamonaviy usullar va texnologiyalar dastlab vakolatlar yondashuvida qurilganligi va tarbiyalanuvchilarning kelajagi uchun nutq madaniyatini o'stirishga qaratilganligi ko'plab pedagog-tarbiyachilar tomonidan isbotlanib kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Erhanova N.A. (2024). Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutqini o'stirishga zamonaviy yondashuv. *Inter education & global study*, (3 (1)), 105-114.
2. Dursunov S., & Nigora A. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish. *Academic research in educational sciences*, 4 (TMA Conference), 1040-1045.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком. Изд-2. – М.: Сфера, 2023.
4. Султанова А. Формирование речевой культуры учащихся дошкольного учреждения при использовании произведений народного искусства. Автореферат по ВАК РУ 13.00.00, 2023.
5. Мансурова Н., Короткова Т. Организация сюжетной игры в детском саду. М-Т.: МИР, 2024.